

# KİTLE İMHA SİLAHLARININ YAYILMASI SORUNU

## VE JAPONYA'NIN GÜVENLİĞİ

Yrd. Doç. Dr. MUSTAFA KİBAROĞLU

BİLKENT ÜNİVERSİTESİ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER BÖLÜMÜ

*AVRASYA DOSYASI – JAPONYA ÖZEL SAYISI*

Yaz 1999, Cilt. 5, Sayı. 2, ss. 23 - 39

### GİRİŞ

Uluslararası İlişkiler teorileri arasında en geniş kabul gören realist paradigmaya göre, uluslararası düzenin anarşik bir yapı arzemesi ve iç hukuktakine benzer şekilde yaptırım gücü olan bir kanun koyucunun bulunmaması sebebiyle ülkeler ulusal çıkarlarını savunmak ve güvenliklerini sağlamak amacıyla elde edebilecekleri en fazla güce sahip olmak isterler. Burada kastedilen genellikle askeri güç kavramıdır. Tabii güçlü bir ülke olmak öncelikle güçlü ekonomi, gelişmiş sanayi, ileri seviyelerde bilimsel araştırma, geniş mali kaynaklar ve planlı ve programlı ciddi siyasi yönetimler gerektirir. Bu gereksinimlerin hemen tümünün fazlasıyla var olduğu bilinen Japonya, realist paradigmanın söyleminin aksine, askeri güç olma yönünde imkanları nispetinde değerlendirildiğinde en az kaynak ve gayret sarfeden ülke konumunda olduğu gözlenmektedir. Bu durum oldukça dikkat çekicidir. Yalnızca uluslararası ilişkiler teorisi ve realist paradigma açısından değil, ayrıca son dönemde çok ciddi güvenlik endişeleri belirmesine karşın süregelen tutumunda bir değişiklik göstermemesi sebebiyle, Japonya'nın uluslararası gelişmeler karşısındaki tavrının gelecekte ne olacağı merak konusu olmaktadır.

Soğuk Savaş döneminde ortaya çıkan ve Sovyetler Birliği'nin yıkılması sonrasında ivme kazanan kitle imha silahları ve onları gönderme araçları olan balistik füzelerin yayılması sorunu sebebiyle bir çok ülkenin güvenliğini doğrudan tehdit eden gelişmeler yaşanmaktadır. Güney ve Doğu Asya ile Ortadoğu bu gelişmelerin günümüzde en yoğun yaşandığı bölgelerdir. Japonya'nın bu bölgelere olan yakınlığı ya da coğrafi açıdan uzak da olsa enerji gereksinimleri açısından bağımlılığı sebebiyle

kitle imha silahları ve balistik füzelerin yayılmasından en ciddi olarak etkilenecek ülkelerin başında gelmektedir. Dolayısıyla, bu tehdit karşısında Japonya'nın nasıl bir hareket tarzı belirleyeceği konusunda bazı görüş ve endişeler dile getirilmekte ve farklı görüşler ortaya koyulmaktadır.

Böyle bir tartışmaya zemin hazırlaması açısından öncelikle kitle imha silahları olarak bilinen nükleer, kimyasal ve biyolojik silahlar ile onları gönderme araçları olan balistik füzelerin yayılması sorunu hakkında bazı temel bilgilerin verilmesinde yarar vardır. Dolayısıyla, bu yazıda ilk olarak Japonya'nın güvenlik değerlendirmelerine zemin teşkil edecek şekilde dünyada çok büyük ölçekli olarak yaşanan kitle imha silahlarının yayılması sorunu kapsamlı olarak ele alınacaktır. İkinci bölümde Japonya ile bağlantılı olarak ortaya konulan görüş ve endişelerin neler olduğu ve sebepleri tartışılacaktır. Sonuç bölümünde ise Japonya'nın tutumunun uluslararası güvenlik ve istikrara etkilerinin neler olabileceği konusu işlenecektir.

## **KİTLE İMHA SİLAHLARININ YAYILMASI SORUNU**

Kullanıldığı takdirde kitleler arasında ayırım gözetmeden öldürücü etkiye sahip olan silahlar "kitle imha silahı" olarak tanımlanır. Nükleer, biyolojik ve kimyasal kitle imha silahları, bugüne kadar geliştirilen üç temel kategoriyi oluştururlar. Ölümcül etkilerinin yanında Çevre'ye verebilecekleri zararlar da çok büyük ölçekli ve kalıcı olabilir. Nükleer silahların bu gibi etkilerinin yanısıra son derece güçlü yıkım etkisi de vardır.<sup>1</sup>

### **Nükleer Silahların Yayılması Sorunu**

1945 yılında ilk ve son kez askeri amaçlarla savaş ortamında kullanılan nükleer bombaların tesirleri günümüzde daha da artmıştır. Yüzlerce kiloton patlayıcı etkiye sahip bombalar Soğuk Savaş dönemi süresince sayıları sürekli artan bir şekilde

---

<sup>1</sup> Hiroşima'ya atılan nükleer bombanın etkisinin 20 kiloton olduğu bilinmektedir. Bir diğer değerlendirme ile 20 bin ton TNT'in (dinamit) patlayıcı etkisine eşittir. Bir yük kamyonunun ortalama 10 ton yük taşıyabileceği düşünülürse, Hiroşima'ya atılan bombanın en basit tanımıyla 2 bin tane on tonluk kamyonun tıka basa dinamitle dolu olarak aynı anda patlamasının yaratacağı etki gözönüne getirilmeye çalışılmalıdır. Tabi, nükleer patlamanın ardından ortaya çıkan radyasyon yayılmasının tüm canlılar üzerindeki öldürücü etkileri de unutulmamalıdır.

geliştirilmiştir. Bunlardan yüzlerce kez daha güçlü termonükleer bombalar da bu süreçte nükleer silaha sahip devletlerin envanterindeki yerlerini almışlardır.

Nükleer silahların yasaklanması amacıyla ilk girişimler, bu silah sistemini ilk ve son kez savaş ortamında kullanan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından Hiroşima ve Nagazaki'deki etkilerinin görülmesinin hemen ardından başlatılmıştır. Nükleer silahı yapmak için gerekli en temel unsur olan zenginleştirilmiş uranyum (U-235) ve Plutonyum (Pu-239) maddeleri üzerinde kesin bir uluslararası denetim ve kontrol sağlanmasını öneren ABD'nin bu görüşüne, kısa süre içinde kendi nükleer bombasını yapabilmesi için gerekli bilgileri edinen Sovyetler Birliği temelde egemenlik konusunu öne sürerek karşı çıkmıştır. 1945 yılında oluşturulan Birleşmiş Milletler Atom Enerjisi Komisyonu (UNAEC) kısa süre sonra, bir sonuca varamayacağını anlayınca kendini fesh etmiştir.

ABD'yi müteakiben 1949 yılında Sovyetler Birliği ve 1952 yılında Birleşik Krallık ilk nükleer bombalarını patlatmışlardır. Nükleer teknolojinin ve malzemenin yayılmasının kolaylıkla önlenemeyeceğini gören ABD yönetimi bu konuda nükleer teknoloji ihraç edebilecek Amerikan şirketlerinin ticari dezavantajına sebep olan engelleri de kaldırmakla sonuçlanan bir politika izlemeye başlamıştır. Dönemin ABD Başkanı Eisenhower 8 Aralık 1953 tarihinde BM Genel Kurulu'nda yaptığı ünlü "barış için atom" konulu konuşmasının ardından nükleer teknoloji alanında bir çok bilgi uluslararası bilim camiasına tanıtılmıştır. Bu alanda çok önemli roller üslenecek olan Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA) bu dönemde 1957 yılında kurulmuştur. Ajans'ın amacı, atomun barışçıl kullanımının yaygınlaşmasına katkıda bulunurken, askeri amaçlı kullanıma dönüştürülmemesini denetlemek olarak özetlenebilir. Ancak, nükleer silaha sahip olan ülke sayısı bu dönemde de artmıştır ve 1960 yılında Fransa ve 1964 yılında Çin Halk Cumhuriyeti ilk nükleer silahlarını patlatmışlardır.

Nükleer silahların yayılmasının önlenmesi çabaları ABD ve Sovyetler Birliği öncülüğünde devam etmiştir. 1958 yılında İrlanda tarafından başlatılmış olan bir girişim, Birleşmiş Milletler çerçevesinde artan sayıda ülkenin katılımı ve katkılarıyla 1968 yılında imzaya açılan ve 1970 yılında yürürlüğe giren Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması (NPT) ile sonuçlanmıştır. Anlaşmaya

hükümlerince (Madde 9. paragraf. 3) 1 Ocak 1967 tarihinden önce nükleer patlayıcıya sahip olmuş konumdaki ülkeler uluslararası hukuk nezninde yasal olarak "Nükleer Silaha Sahip Devlet" olarak tanımlanmıştır. Diğer ülkeler ise "Nükleer Silaha Sahip Olmayan Devlet" olarak tanımlanmıştır.<sup>2</sup>

NPT'nin birinci maddesi özetle Nükleer Silaha Sahip Devletlerin, Nükleer Silaha Sahip Olmayan Devletlere hiçbir şekilde nükleer patlayıcı veya bu patlayıcıların yapımında kullanılabilecek madde, teknoloji, bilgi vs vermemesini; ikinci maddesi de Nükleer Silaha Sahip Olmayan Devletlerin hiçbir şekilde nükleer patlayıcı veya bunların yapımında kullanılan madde, teknoloji, bilgi vs edinmek yönünde girişimde bulunmamasını emretmektedir.<sup>3</sup> NPT'nin üçüncü maddesi ile Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı, Nükleer Silaha Sahip Olmayan Devletlerin taahhütlerini yerine getirdiklerini doğrulamak ile yükümlü kılınmıştır. Bu amaçla Ajans NPT'ye taraf olan Nükleer Silaha Sahip Olmayan Devletler ile ayrıca bir denetim anlaşması imzalayarak bu doğrulama işleminin hangi koşullarda ve ne şekilde yerine getirileceğine ilişkin prosedürü belirlemek ve denetimleri yapmakla yükümlüdür. NPT'ye taraf olan Nükleer Silaha Sahip Devletler ise böyle bir yükümlülük altında değildirler çünkü nükleer tesislerinden askeri amaçlar için faydalanmalarını engelleyen herhangi bir husus anlaşma metninde bulunmamaktadır.

Bu şartlar altında, kendilerindeki nükleer silahlar "meşru" sayılırken başka ülkelerin bu silaha sahip olması yollarını engellemeye yönelik bir anlaşmayı uluslararası camiada kabul ettirebilmek için Nükleer Silaha Sahip Devletler (ABD, Sovyetler Birliği, Birleşik Krallık, Fransa ve Çin Halk Cumhuriyeti) bu silah

---

<sup>2</sup> 1 Ocak 1967 tarihinden sonra nükleer patlayıcıya sahip olan ülkeler ise (Hindistan, Pakistan, İsrail ve Güney Afrika) anlaşmaya taraf olmak istedikleri takdirde nükleer silahlarından arınmak ve "Nükleer Silaha Sahip Olmayan Devlet" statüsünü kabul etmek zorundadırlar. Nitekim Güney Afrika, 1990'lı yılların başında, yönetimin beyaz azınlıktan siyah çoğunluğa geçmesinin hemen arefesinde 1980'li yıllarda imal ettiği altı adet nükleer başlığı ve imal aşamasındaki yedinci başlığı tümüyle imha ettiğini açıklayarak nükleer silahlardan ve onları imal edecek askeri altyapı ve tesislerden arınmış bir şekilde NPT'ye taraf olmuştur ve IAEA denetimlerine tabidir.

<sup>3</sup> Bu noktada dikkat çekilmesi gereken husus "nükleer silah" terimi yerine NPT'de "nükleer patlayıcı" tanımı kullanılmasıdır. Bunda amaç, bazı görüşlere göre barışçıl amaçla yapıldığı söylenen nükleer patlamayı sağlayan araçların esas itibarıyla nükleer silahtan herhangi bir farkı olmadığını ortaya koymaktır. NPT'den önce imzalanan ve Latin Amerika ve Karaipler bölgesini Nükleer Silahtan Arındırılmış Bölge ilan eden Tlatelolco Anlaşması (1967) barışçıl nükleer patlayıcı araçları "meşru" saymaktadır.

sistemlerine sahip olmayan devletlere, NPT'nin altıncı maddesindeki oldukça muğlak ifadelerle en kısa sürede kapsamlı nükleer silahsızlanma görüşmelerine iyi niyet esasına dayalı olarak başlayacaklarına dair söz vermişlerdir. Özellikle, Mısır, Meksika ve Hindistan'ın başını çektiği bir grup ülke her uluslararası ortamda Nükleer Silaha Sahip Devletlere bu sözlerini hatırlatmakta ve gerekli adımları atmaları için baskı yapmaktadırlar.

Hindistan hem bu sebeple, hem de Anlaşma'da Nükleer Silaha Sahip Olan ve Olmayan Devletler arasında ayrımcılık yapıldığı görüşünü sıkça dile getirmekte ve bu tutumuyla bağlantılı olarak NPT'ye hiçbir zaman taraf olamayacağını ifade etmektedir. Hindistan ilk olarak 1974 yılında "barışçıl" olarak tanımladığı bir nükleer patlamayı Rajastan çölünde gerçekleştirmiştir. 1998 yılı Mayıs ayında beş deneme daha yapmıştır. Hindistan ile derin güvenlik sorunları bulunan Pakistan ise Hindistan'ın taraf olmaması sebebiyle NPT'ye katılmayacağını ifade etmiştir. 1998 yılında Pakistan da Hindistan'ın denemelerinden bir kaç gün sonra bir dizi nükleer deneme yapmıştır. Bu denemeler yeraltında nükleer silah patlatmak olarak da tanımlanabilir. Bu sebeple, her iki ülkenin günümüz itibarıyla belli sayıda nükleer silaha sahip olduklarına (resmen açıklanmasa da) kesin olarak inanılmaktadır.

NPT'ye taraf olmayan ve resmen ifade edilmese de nükleer silah sahibi olduğuna kesinlikle inanılan bir diğer ülke de İsrail'dir. Ortadoğu'daki coğrafi ve sosyo-politik konumu sebebiyle büyük güvenlik endişeleri bulunan İsrail, hayati çıkarlarını böylesi tahrip gücü yüksek stratejik bir silaha sahip olmakta görmüştür ve 1960'lar itibarıyla yoğun olarak bu silahı üretme çabaları içine girmiş ve başarılı olmuştur. İsrail bugün önemli sayıda nükleer silaha sahip konumdadır ancak nükleer silahı "son başvuru silahı" olarak gördüğü ifade edilmektedir. İsrail'in gerek NPT'ye gerek Ortadoğu'da oluşturulmasına çalışılan "Kitle İmha Silahlarından Arındırılmış Bölge" düşüncesine fiiliyatta yanaşmamasının en temel sebebi bu gibi anlaşmaların yeterli denetim gücünün olamayacağına olan inancı ve bu yöndeki ifadesidir. Örnek olarak da NPT'ye taraf olan bazı ülkelerin nükleer silah yapma yolunda ciddi girişimlerinin IAEA tarafından farkedilmemiş olmasını vermektedir. Nitekim, 1969 yılından beri NPT'ye taraf olan Irak, bazı görüşlere göre eğer 1991 Körfez Savaşı olmasaydı 1994 yılında ilk nükleer silahını yapmış olacaktı. Ayrıca, son dönemde sık

sık yaşanan UNSCOM krizleri de göstermektedir ki, her türlü yetki ve imkanla donatılmış uzmanlar bile yıllar boyunca yaptıkları yüzlerce denetime rağmen bir ülkenin elinde bulunan kitle imha silahlarını tam olarak tespit ve imha edememektedir.

Bugün itibarıyla NPT'ye taraf ülke sayısı 188 dir. Hindistan, Pakistan, İsrail, ve Küba dışında taraf olamayan ülke kalmamıştır.<sup>4</sup> Yürürlüğe girdiği 1970 yılından günümüze kadar her beş yılda bir (1975, 1980, 1985, 1990) "gözden geçirme" konferansları ile güçlendirmeye çalışılan NPT son olarak 1995 yılında "Gözden Geçirme ve Uzatma Konferansı" ile yürürlükte kalması "süresiz ve koşulsuz" olarak uzatılmıştır. Beş yılda bir yapılmaya devam edilecek gözden geçirme konferanslarına ek olarak ayrıca bu konferanslara üç yıl kala başlayacak ve her yıl tekrarlanacak "Hazırlık Komitesi" toplantıları ile NPT'nin daha verimli işlemesi ve nükleer sülahların yayılmasını gerçekten önleyebilmesi sağlanmaya çalışılacaktır.

NPT'nin en önemli zayıflığı, herşeyden önce uluslararası camiada egemen devletlere yönelik kısıtlamalar öngörmesidir. Her ne kadar, anlaşma koşullarına uymayan devletler BM Güvenlik Konseyi'nin, BM Şartı'nın VII. Bölümü'nde ifade edilen kuvvet kullanma da dahil yaptırımlarına tabi olabilecekse de, bu her devlet tarafından caydırıcı bir unsur olarak algılanmamaktadır. Bundan başka, NPT'nin yapısal ve teknik sebeplerden doğan zayıflıkları vardır. Anlaşmanın doğrulama mekanizmasını oluşturan denetimlerin gerçekleşme usulünü belirleyen dokümanların hazırlanışı sürecinde bazı ülkelerin nükleer yayılma endişesinden çok ticari kaygılarını ön plana getirmesi, denetimlerin gerçekte oldukça kısıtlı olarak yapılmasına sebep olmuştur.

NPT'ye taraf olarak Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA) ile denetim anlaşması imzalayan ülkeler kural olarak, sınırları dahilindeki nükleer tesisleri ve nükleer malzemeyi deklare etmek zorundadırlar. IAEA de belirli aralıklarla yaptığı denetlemelerle bu tesis ve malzemenin statüsünde şüphe uyandırıcı bir değişiklik

---

<sup>4</sup> Türkiye NPT'ye 1969 yılında imza koymuş ve 17 Nisan 1980 tarihinde TBMM'nin onaylaması sonucu taraf ülke konumuna gelmiştir. Anlaşma hükümleri uyarınca Türkiye, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı ile 1982 yılında halen yürürlükte olan bir denetim anlaşması imzalamıştır.

(sivil amaçla kullanılmadık silah yapmak amaçlı kullanıma dönüştürme) olmadığını doğrulamak durumundadır. Bu doğrulama işlemi, ülkelerin deklare ettikleri tesislerin belirli bölümlerinde nükleer malzemelerin sayılması yoluyla gerçekleşmektedir. Kural olarak, IAEA denetçileri tesislerin başka bölümlerine giremez ve denetleme yapamaz. Ayrıca, IAEA sadece rapor tutmakla sorumludur, herhangi bir polis gücü yoktur ve bu sebeple deklare edilmeyen tesisleri aramak gibi bir yetki ve sorumluluğu da bulunmamaktadır. Ancak, şüpheli durumları IAEA Güvernörler Kurulu'na bildirerek BM Güvenlik Konseyi'ne giden süreci başlatabilir. Nitekim Kuzey Kore'de 1994 krizi bu sebeple çıkmıştır.

1991 Körfez Savaşı sonrasında Irak'ın nükleer silah yapma yolunda katetmiş olduğu mesafe ve bunu uluslararası denetimlere tabi olmasına rağmen başarmış olması, bu alanda çalışan her kesimden uzmanlar arasında büyük tartışmalara yol açmış ve denetim rejimi mümkün olan sınırlar dahilinde geliştirilmeye ve güçlendirilmeye çalışılmıştır. 1993 yılında IAEA içinde başlatılan ve 1995 yılında biten bir çalışma ile (Program 93+2) ne gibi önlemler alınabileceği hakkında bir rapor hazırlanmıştır. Bu bölümler bugüne kadar IAEA'in yetki ve sorumluluğunda bulunmayan bazı konuları yetkisi içine almayı önermektedir.<sup>5</sup> Bu henüz yeni sayılabilecek bir süreçtir ancak eskiye nazaran çok daha etkin denetimler yapılabileceğine inanılmaktadır. Özellikle önceden haber vermeden ani denetim yetkisinin sağlanması önemli bir amaçtır.

Bu gibi teknik detayların yanında, bu alanda sorulan en temel soru, bir kısım ülkenin nükleer silaha sahip olduğu ve bazı ülkelerin de bu yolda kararlılıkla ilerlediği bir ortamda neden bir çok ülke nükleer silaha sahip olmamak yönünde bağlayıcı hükümler içeren ve yaptırım gücü olan bir anlaşmaya taraf olmaktadır? Herşeyden önce, bu son derece yıkıcı ve öldürücü, ayrıca Çevre'ye son derece zararlı etkileri olan nükleer patlayıcıların kullanılması olasılığının azaltılması teorik olarak bu silaha sahip olan ülkelerin sayısının az olması ile doğru orantılıdır. Ayrıca, nükleer silaha sahip olan ülkelerin bu silahın bilinçsizce ve kazara kullanılmasını

---

<sup>5</sup> Örneğin, nükleer tesislerin daha fazla kısımlarının denetime açılması, denetlemelerde gelişen teknoloji ürünlerinden faydalanılması, toprak ve suların numuneler alınarak laboratuvar analizlerinin yapılabilmesi gibi önlemlerin bazıları NPT'ye taraf olan ülkelere uygun görülürken bazıları görülmemektedir.

engellenecek çok ileri teknoloji gerektiren komuta kontrol sistemlerine sahip olmaları gerekir. Nükleer silahların bakımları ve güvenlikleri son derece karmaşık işlemleri ve yüksek nitelikli insan gücünü gerektirir. Doğu ve Batı blokları arasında kriz dönemlerinde nükleer silahların kullanılmamış olması bir bakıma ABD ve Sovyetler Birliği'nin bu yapılanma ve donanımlara sahip olmaları sebebiyledir. Ayrıca, nükleer silaha meşru ya da gayri meşru şekilde sahip olan ülkeler özellikle Soğuk Savaş döneminde ABD ve Sovyetler Birliği'ni içine çekebilecek krizlere sebep olmayacak şekilde davranmayı başaramışlardır.

Asıl yapılması gereken bu silahlardan tüm dünyayı arındırmak olduğu halde yapılamamasının temelinde: nükleer silaha sahip devletlerin güvenlik endişelerinin ortadan kalkmaması; eski Sovyetler Birliği topraklarında (Rusya Federasyonu dışında) bugün de halen önemli ölçüde nükleer madde, teknoloji ve bilim adamı bulunması ve bunlara bazı ülkelerin erişerek kendi nükleer silahlarını yapmak istemeleri; nükleer silahların kullanılmamak üzere imha edildiği takdirde nükleer başlıklarda bulunan ve açığa çıkacak olan binlerce ton ve plutonyum ve yüksek oranda zenginleştirilmiş uranyum<sup>6</sup> stoklarının ne yapılacağı sorusuna henüz kapsamlı bir cevap bulunamamış olması; nükleer bilimin ulaştığı bilgi ve teknoloji düzeyinin geri döndürülemeyecek olması gibi birçok ciddi kaygılar sebebiyle nükleer silahsızlanma halen bir hayal olmaktan öteye gidememektedir.

### **Kimyasal ve Biyolojik Silahların Yayılması Sorunu**

Kimyasal ve biyolojik silahlar, nükleer silahlara göre kullanımları çok daha yaygın ancak askeri açıdan kullanılabilirlikleri çok daha kısıtlı kitle imha silahlarıdır. Nükleer silahlara karşı korunma önlemleri almak adeta imkansızken, kimyasal ve biyolojik silahlara karşı korunma yolları mevcuttur. Kimyasal silahlar laboratuvar ortamında kimyasal karışımlardan sentetik olarak elde edilmektedirler. Sarin gazı, VX, hardal gazı, sianid, ve klor gazı en çok bilinen kimyasal silahlar arasında sayılmaktadır. Kimyasal silahlar teneffüs ve deri teması yoluyla kana karışarak ve sinir sistemini etkileyerek canlılar üzerinde kalıcı veya geçici sakatlık veya ölüme yol

---

<sup>6</sup> 1970'li yıllarda IAEA tarafından yapılan bir çalışma sonuçlarına göre Hiroşima'ya atılan etkide bir atom bombası yapmak için gerekli plutonyumdan yaklaşık 8 kilogram, yüksek oranda zenginleştirilmiş uranyumdan ise 25 kilogram gerekmektedir. Zaman içinde sağlanan bilimsel ve teknolojik gelişmeler sayesinde bu miktarlar yarı yarıya azaltılabilmektedir.



açmaktadır. Dolayısıyla, gaz maskesi ve uygun giysiler yüksek oranda koruyucu olabilir. Kimyasal silahlar içinde en öldürücü olanları sarin gazı ve VX'dir.

Kimyasal silahları askeri ya da siyasi amaca uygun çok çeşitli boyutlarda çok farklı etkilerde kısmen kontrollü kullanmak mümkündür.<sup>7</sup> Sarin gazı, çok uçuşkan olduğu için taktik/askeri amaçlar çerçevesinde kullanılabilir. VX ise daha yoğun bir yapıya sahip olması sebebiyle daha uzun süreli olarak kullanıldığı bölgede etkisini gösterir. Bu sebeple askeri tesisler, havaalanları ve limanlar gibi lojistik bölgelere yönelik stratejik kullanımı mümkündür. Bir tek damla VX'in dahi deri ile teması ölümcül olabilmektedir. Kimyasal silahların üretim aşamaları ve maliyetleri nükleer silahlara oranla çok daha basit ve çok daha ucuz olduğu için, "fakirlerin atom bombası" olarak da nitelenmektedir.

Biyolojik silahlar ise doğada halihazırda canlılarda bulunan zehirlerin, virus ve bakterilerin çoğaltılarak silah haline getirilmesi ile elde edilmektedir. Vücuda nefes ya da kana karışım yoluyla girdikleri takdirde bir çok faktöre bağlı olarak geniş canlı kitleleri üzerinde öldürücü ya da hareketsiz bırakıcı etkilere sahiptirler. Ölümcül etkileri olan bakteri ve viruslar --ki bunlar arasında veba, kolera, sarılık ve tifus sayılabilir-- kasıtlı ve kontrollü olarak canlılara yönelik kullanmak amacıyla laboratuvar ortamında milyonlarca kez üretilebilmekte ve gerekli teknolojinin uygulanmasıyla da silah haline dönüştürülebilmektedir. Biyolojik silahlar vücuda giren virus, bakteri veya toksinlerin etkisine maruz kalındığı ölçüde öldürücü olabilen silahlardır. Korunmanın temel gerekleri bu silahla havaya yayılan "spor"ları solumamak (gaz maskesi), ve zamanında gerekli aşıları yaptırmaktır.

Biyolojik unsurların silah haline dönüştürülmesi, kimyasal silahların aksine oldukça zor ve tehlikelidir. Bu aşamaların son derece titiz ve üstün teknolojik imkanlar ve ortamlar kullanılarak geçilmesi şarttır. Biyolojik silahların etkilerinin kontrolü de oldukça kısıtlıdır ve özellikle meteorolojik şartların beklenmeyen şekilde

---

<sup>7</sup> Örneğin, bir kaç kilometre çapında bir arazide belirli bir askeri hedefe karşı öldürücü ya da hareketsiz bırakıcı amaç için kullanılacak kimyasal silah olduğu gibi, çok daha büyük bir alanda kişi ayırt etmeksizin öldürmek amaçlı kullanılacak kimyasal silahlar da bulunmaktadır. Buradaki fark kullanılan kimyasal maddeye olduğu kadar kullanılan miktara ve meteorolojik şartlara da bağlıdır.

değişmesi son derece farklı sonuçlara yol açabilir. Biyolojik silahlar kimyasal silahlara oranla çok daha az miktarlarda kullanılırlar ancak daha ciddi ve çok sayıda ölümlere yol açabilirler. Biyolojik silahların tesirleri bir kaç gün içinde görülebileceği gibi, bir kaç yıl sonra ortaya çıkabilen ölümlere de sebep olabilir. Irak'ın geliştirmeye çalıştığı iddia edilen aflatoksin adlı biyolojik silahın, maruz kalan kitleler üzerinde beş yıl sonra ortaya çıkan ölümcül karaciğer kanserine yol açtığı bilinmektedir. Biyolojik silahın etkilerinin görülmesi daha geç olduğu için taktik/askeri açıdan kullanımını oldukça kısıtlıdır.

Kimyasal ve biyolojik silahlar ortak olarak insanlar ve hayvanlara karşı etkili olmalarından başka, biyolojik silahlar özellikle tahıl ürünlerine ve bazı petrol türevlerine yönelik olarak da etkili bir biçimde kullanılabilmesi mümkündür. Örneğin tahıllara yönelik kullanımla, savaş ortamında olunmadığı bir dönemde bile, bir ülke diğer bir ülkeye yönelik stratejik üstünlük sağlayabileceği bir biyolojik silah kullanma yoluna gidebilir. Ya da, daha önceleri deniz kazaları sonucu büyük miktarlarda çevreye yayılan petrol ürünlerini temizlemek amacıyla geliştirilmiş olan bir bakteri türü, askeri yakıt depolarına yönelik kullanıldığı takdirde çok kısa sürede yakıtı büyük oranda tüketebilir ya da kullanılmaz bir duruma getirebilir. Tonlarca yakıt için bir kaç gram söz konusu bakteriden kullanılması etkili olabilmektedir. Bu gibi etkileri sebebiyle biyolojik silahların uzun vadeli amaçlar çerçevesinde askeri/stratejik kullanımları da mümkündür.

### **Uluslararası Düzenlemeler**

Etki alanı içinde kalan kitleler üzerinde fark gözetmeden ölümcül sonuçlar doğurması sebebiyle bu tür kitle imha silahlarının ne kadar "silah" oldukları ayrıca tartışılan bir konudur. Savaşa aktif taraf olmayan halk yığınlarının bu yolla ölümüne veya ağır ve kalıcı sakat kalmalarına yol açan kimyasal ve biyolojik silahların üretiminin, kullanımının ve stoklanmasının yasaklanmasını ve yeryüzünden tamamen silinmesini amaçlayan bir dizi uluslararası anlaşmalar mevcuttur. Ancak, yaptırım güçleri farklılıklar göstermektedir. Bu anlaşmalardan kayda değer ilki 1925 Cenevre Protokolü'dür. Birinci Dünya Savaşı sırasında kimyasal silahların kullanılmasına tepki

olarak ortaya çıkan bu Protokol, bu silahların sadece kullanılmasını yasaklamaktadır, ancak üretilmesini ve stoklanmasını yasaklamamaktadır ve denetlememektedir. Dolayısıyla, gerek bu Protokol'e taraf olan, gerek olmayan ülkeler takip eden dönemlerde kimyasal silah kullanma yoluna gitmişlerdir. Bu kullanımlar daha çok Ortadoğu'da olmuştur: Britanya tarafından Filistin ve Bağdat'ta (1920); İspanya tarafından Fas'ta (1923-27); İtalya tarafından Libya'da (1930) ve Etopya'da (1935-40); Mısır tarafından Yemen'de (1962-67); ve İran-İrak savaşı sırasında (1980-88).<sup>8</sup>

Kimyasal silahların kullanımını, üretimini, bulundurulmasını ve stoklanmasını kesin bir dille yasaklayan Kimyasal Silahlar Konvansiyonu (CWC) Ocak 1993'de Paris'te imzalanmış ve Nisan 1997'de yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşmaya taraf olan tüm ülkeler belirli bir program dahilinde ellerinde bulunan kimyasal silahları imha etmeyi ve bu gibi silahların yapımında kullanılabilecek madde ve tesisleri etkin ve kapsamlı denetimlere açmayı taahhüt etmektedirler. Aksi davranışta bulunan ülkelere karşı uluslararası yaptırımlara yol açabilecek bir karar mekanizması mevcuttur.<sup>9</sup> Söz konusu Konvansiyon yeni yürürlüğe girmiş olduğundan dolayı nasıl işleyeceğini görmek için daha zamana ihtiyaç vardır. Ancak, daha önceki uluslararası anlaşmalar ve onların işleyişlerindeki sorunlardan "dersler" çıkartılarak hazırlanan ve sonuçlandırılan bir Konvansiyon olması sebebiyle çok etkin olacağına inanılmaktadır. Bununla beraber, Suriye, Irak, Libya, Kuzey Kore gibi kimyasal silaha sahip olan ve üretebilme yeteneğini daha da geliştirme çabası içinde olan ülkeler Konvansiyon'a henüz taraf olmamışlardır ve dolayısıyla anlaşma hükümleri ile bağımlı tutulamamaktadırlar.<sup>10</sup>

Biyolojik ve toksin silahlar alanında da bir uluslararası anlaşma mevcuttur. 1972 yılında imzalanan ve 1974 yılında yürürlüğe giren Biyolojik ve Toksin Silahlar Konvansiyonu (BTWC) Cenevre Protokolü gibi kullanımını yasaklamakta, ancak savunma amaçlı üretimi, bulundurmaya ve stoklamaya yasaklamamakta ve

---

<sup>8</sup> Bkz. Peter Herby, *The Chemical Weapons Convention and Arms Control in the Middle East*, International Peace Research Institute Oslo (PRIO), 1992, s. 20.

<sup>9</sup> Hollanda'nın başkenti La Haye'de bulunan Kimyasal Silahların Önlenmesi Örgütü (OPCW) başka yolla sonuç alamadığı takdirde konuyu Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin dikkatine getirebilir ve Konsey, BM Şartı'nın VII. Bölüm hükümleri uyarınca askeri güç kullanma da dahil bir dizi tedbir alabilir.

denetlememektedir.<sup>11</sup> Son yıllarda mikrobiyoloji ve genetik alanlarında çok ileri seviyelerde bilgi ve becerilere ulaşılması sebebiyle biyolojik silahların yarattığı potansiyel tehdit de hızla artmaktadır. Bu sebeple etkin bir denetleme rejimi oluşturulması yönünde yoğun uluslararası çabalar sarfedilmektedir.

### **Balistik Füzelere Yayılması Sorunu**

Kitle imha silahı tabiri esas itibariyle nükleer, kimyasal veya biyolojik bir savaş başlığının belirli bir gönderme aracı ile hedefe ulaştırılmasına yaran sistem için kullanılır. Gönderme araçları içinde en etkin olanlar balistik füzelerdir.<sup>12</sup> Kısa süre içinde yüzlerce kilometre uzaklıktaki hedeflere yüksek sayılabilecek bir kesinlikle kitle imha silahı içeren bir savaş başlığını gönderebilme imkan ve kabiliyeti ülkelerin savunmaları ve ulusal ve uluslararası çıkarlarını koruyabilmeleri açısından stratejik önem arz etmektedir.

Hedefe tam isabet sağlayabilen balistik füze ve cruise füzesi sistemleri sadece çok gelişmiş ABD, Rusya, İngiltere, Fransa ve Çin Halk Cumhuriyeti gibi bir kaç ülke envanterinde mevcuttur. Bunlar dışında hedef sapması yaklaşık 500 ila 800 metre civarında olan balistik füzelere sahip olan ve olma yolunda ilerleyen ülke sayısı ise özellikle Ortadoğu ile Doğu ve Güney Asya'da hızla artmaktadır. Bu ülkelerin aynı zamanda kitle imha silahları üretme ya da edinme programları da mevcut olduğu için ve bu tip silahların öldürücü ve yıkıcı etkileri füzenin hedef sapma sorunundan pek etkilenmediği için, balistik füzelere sahip olan ülkelerin menzilleri dahilinde kalan ülkeler açısından ciddi bir tehdit söz konusudur. Bu sebeple, balistik füzelerin yayılması süreci gerek yayılmanın gözlendiği bölgeler ve ülkeler, gerek yayılma şekli ile nükleer, kimyasal ve biyolojik silahların yayılması süreci ile derin benzerlikler göstermektedir.

Üçüncü Dünya ülkeleri ve radikal rejimlerin kitle imha silahı geliştirme programlarına çeşitli mülahazalarla açık ya da gizli destek veren ülkeler, bu programların ayrılmaz bir parçası olan balistik füze, cruise füzesi ve insansız uçan

---

<sup>10</sup> Türkiye, Kimyasal Silahlar Konvansiyon'un yürürlüğe girmesinin hemen ardından 12 Mayıs 1997 tarihinde TBMM'nin onaylaması ile tam taraf ülke durumuna

<sup>11</sup> Türkiye BTWC'ye 5 Kasım 1974 tarihinde taraf olmuştur.

hava araçları geliştirme girişimlerine de gerekli teknik, teknolojik ve bilimsel katkıları sağlamışlardır.<sup>13</sup> Ortadoğu'da 1980'li yıllardaki İran-İrak savaşı sırasında Libya'nın sağladığı SCUD füzeleri ile İran kendi balistik füze programını başlatmıştır. Sovyetler Birliği'nin Kuzey Kore'ye verdiği SCUD füzelerinin etüd edilmesi sonucu menzilleri 1300 kilometreyi aşan No-Dong ve Taep'o-Dong füzeleri geliştirilmiştir. Kuzey Kore'nin uzun menzilli füze geliştirme projelerine İran ve Libya'nın özellikle maddi katkıları sonucu İran yakın zaman önce 700 kg başlık taşıyabilen 1350 km menzilli Shahab-3 füzelerini deneme imkanı bulmuştur. Ayrıca, 1000 kg başlık taşıması öngörülen 2000 km menzilli Sahab-4 füzesi geliştirme aşamasındadır.<sup>14</sup> Suriye ise balistik füze gücü fazla olan diğer bir Ortadoğu ülkesidir.<sup>15</sup> Irak'ın Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından Körfez Savaşı'nı müteakiben 687 no'lu Kararı ile kurduğu Özel Komisyon UNSCOM denetimlerine tabi olması, daha öncesinde girişmiş olduğu balistik füze programlarının yok edilmesine yol açmıştır. Ancak, uluslararası güvenlik çevrelerinde, tüm denetlemelere rağmen Irak'ın en az bir düzine balistik füzeyi saklayabilmiş olduğuna inanılmaktadır.<sup>16</sup>

Balistik füze yapımında kullanılan malzeme ve teknolojinin kontrolsüz gelişmesini ve yayılmasını önleme amaçlı bazı uluslararası düzenlemeler mevcuttur.

---

<sup>12</sup> Ayrıca uçaklar ve uzun menzilli toplar da özellikle kimyasal silahları belli bir hedefe göndermek için kullanılabilirler. Biyolojik silahların etkin ve garantili kullanımı küçük sivil uçaklar veya tarımda kullanılan ilaçlama uçakları ile dahi mümkündür.

<sup>13</sup> Özellikle Ortadoğu bölgesinde İsrail, Suudi Arabistan ve Türkiye gibi ABD'nin müttefiki konumunda olan ülkeler dışındaki İran, Irak, Suriye, Libya gibi ülkelerde silah envanterlerinde sahip oldukları balistik füzeleri Sovyetler Birliği döneminde edinmişlerdir. Bunlara ABD müttefiki Mısır'ı da katabiliriz. Libya, Suriye ve Irak gibi ülkeler Sovyetler Birliği ile olan ilişkileri sonucu edindikleri SCUD-B ve SCUD-C tipi balistik füzeleri ve FROG tipi daha kısa menzilli roketleri etüd ederek kendi balistik füze programlarını geliştirmeye çalışmışlar ve bir miktar da başarılı olmuşlardır.

<sup>14</sup> Bunlardan başka, bugün İran'ın elinde, çeşitli kaynaklardan derlenen bilgilere göre, 700 kg başlık taşıyabilen 500 km menzilli 150 kadar SCUD-C füzesi; 1,000 kg başlık taşıyabilen 300 km menzilli 200 kadar SCUD-B füzesi; 150 ila 500 kg arası başlık taşıyabilen ve menzilleri 120 ila 200 km arasında değişen çok miktarda Mushak füzesi bulunmaktadır.

<sup>15</sup> Suriye'nin elinde bulunan 100 kadar SCUD-C; 200 kadar SCUD-B füzelerinin yanı sıra, 70 km menzilli 500 kg başlık taşıyabilen 200 kadar SS-21 füzesi mevcuttur. Suriye kendi imkanları ile 600 km menzilli 500 kg başlık taşıyabilecek balistik füze [M-9 (CSS-6)] geliştirme çabası içindedir.

<sup>16</sup> Irak'ın, 150 km altında menzile sahip savunma amaçlı füze programlarına devam etme hakkı olduğu için, füze teknolojisi sağlama şebekesini ve potansiyel olarak daha uzun menzilli balistik füze geliştirme alt yapısını koruyabilmiştir. Birleşmiş Milletler ambargosu sona erdiği takdirde bölge ülkelerini içine alacak menzilli füzeler üretme imkanına şimdiden sahip olduğu ifade edilmektedir.

Bunların başında Füze Teknolojisi Kontrol Rejimi (FTKR) ve Wassenaar Düzenlemesi sayılabilir.<sup>17</sup> Ancak, bu iki anlaşmanın da herhangi bir yaptırım güçleri yoktur. Füze teknolojilerinin, bilimsel dokümanların ve malzemelerin Batı demokrasilerine potansiyel düşman ülkelerin eline geçmesini önlemek amacıyla oluşturulan FTKR, ve Soğuk Savaş döneminde Demir Perde ülkelerine yönelik teknoloji ihracını kısıtlayan COCOM'un yerine oluşturulan Wassenaar Düzenlemesi, kitle imha silahlarını gönderme araçlarının sayılarının ve tiplerinin artarak yayılmasını engellemeye pek muktedir değildir.<sup>18</sup>

## **JAPONYA’NIN GÜVENLİĞİ**

Yukarıda, Japonya’nın güvenlik endişelerinin temel çerçevesini oluşturan kitle imha silahları ve balistik füzelerin yayılması sorununun boyutları ortaya konularak günümüz itibarıyla gerçekçi bir tespiti yapılmaya çalışılmıştır. Bu noktadan hareketle Japonya özel olarak ele alındığında yayılma sorununun yarattığı Japonya merkezli tehdit değerlendirmesi ve buna bağlı olası gelişmeler ile bölgesel ve uluslararası istikrar ve güvenliğin söz konusu gelişmelerden nasıl etkilenebileceği konularına bu bölümde yer verilecektir.

### **Nükleer Enerji ve Japonya**

Japonya, İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesi ve yaşadığı benzersiz yıkım sebebiyle, Anayasası’nın 9. Maddesindeki hükümler uyarınca savaşı ve savaşmak amacı ile silahlı kuvvetler kurmayı dışlayan bir düzenlemeye gitmiştir. Günümüzde Japonya’nın salt kendini savunma amaçlı silahlı kuvvetleri bulunmaktadır. Doğu ve Batı blokları arasında Soğuk Savaşın başladığı yıllarda Japonya’nın büyük stratejik öneme sahip olması sebebiyle ABD ile yakın işbirliği ve müttefiklik anlaşmaları imzalanmıştır. Bu anlaşmalardan en önemlisi Japonya ile ABD arasında barışın resmen tesis edildiğini belgeleyen 4 Eylül 1951 tarihinde 52 ülkenin katıldığı San

---

<sup>17</sup> FTKR’ye taraf olan ülkeler menzili 300 km ve taşıyabileceği başlık kapasitesi 500 kg’ın üzerinde olan balistik füze sistemlerine ait her türlü bilgi, malzeme ve teknolojinin ihracına kısıtlamalar konulmasını kabul etmişlerdir. Wassenaar Düzenlemesi ise ikili (barışçıl ve askeri) kullanıma müsait olan malzeme ve teknolojinin ihracını kısıtlayan bir yaklaşım benimsemiştir. Türkiye her iki anlaşmaya da taraf ülke konumundadır.

Francisco Barış Anlaşması Konferansı sırasında imzalanan Japonya-Amerika Güvenlik Anlaşması'dır. Bu anlaşmada vurgulanan hususların başında, Japonya'nın hiç bir zaman saldırgan bir ülke konumuna gelmemesi, askeri yapılanmasını sadece savunma konsepti üzerine kurması ve Japon silahlı kuvvetlerinin diğer müttefik ülkelerin silahlı kuvvetleri ile entegre olabilecek şekilde yapılanması konuları gelmektedir.

ABD ile imzalanan Güvenlik Anlaşması'nın da işaret ettiği gibi Japonya uluslararası güvenlik alanında düşük profilli bir tutum benimsemiştir ve dış ilişkilerinde ağırlığı ekonomik ve ticari alana vermiştir. 1960'lardan itibaren hızlı bir şekilde ihracata dayalı sanayi alanında büyük gelişmeler kaydeden Japonya'nın gayri safi milli hasılası 3 trilyon dolara ve kişi başına düşen milli geliri 25 bin dolara ulaşmıştır. Dünyanın ikinci büyük ekonomisi olan Japonya'nın yıllık ihracatı 420 milyar dolar ve ithalatı 340 milyar dolar mertebesindedir.<sup>19</sup> Diğer gelirleri ile yılda yaklaşık 100 milyar dolar dış ticaret fazlası veren Japonya tüm bu zenginliğini sağlayan sınai kalkınmışlığının en önemli girdisi olan enerji kaynakları açısından ise çok büyük oranda dışa bağımlıdır.

Petrol ihtiyacının tamamını, doğal gaz ihtiyacının % 95'ini ve kömür ihtiyacının % 96'sını ithal etmek zorunda olan Japonya bu sebeple yoğun olarak ve artan bir oranda nükleer enerjiye başvurmak durumunda kalmıştır. Japonya'nın elektrik enerjisi ihtiyacının %33.8'i halen işletmede olan 51 adet nükleer reaktör vasıtasıyla karşılanmaktadır. Japonya'da ayrıca dört adet nükleer reaktör de kurulma aşamasındadır.<sup>20</sup>

### **Japonya'nın Tehdit Algılaması**

Soğuk Savaş yıllarında Doğu ve Batı arasındaki hassas dengeler ve ABD ile olan Güvenlik Anlaşması sebebiyle Japonya büyük ağırlık verdiği ekonomi sayesinde

---

<sup>18</sup> Örneğin, menzilleri 300 km'den çok daha kısa olan cruise füzeleri FTKR kapsamında değildir. Fakat, cruise füzelerinin bazı düzenlemelerle çok uzun menzillere sahip kılınmasıyla FTKR anlaşmasındaki kısıtlamalar by-pass edilmiş olabilmektedir.

<sup>19</sup> Kaynak: CIA Fact Book. Bkz. <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/ja.html>.

<sup>20</sup> Japonya'nın nükleer enerji alanındaki girişimleri ve yansımaları hakkında bkz. Eiichi Katahara, "Japan's Plutonium Policy: Consequences for Nonproliferation," *The*

kazandığı geniş mali imkanları bilim ve teknoloji alanlarındaki projelere yönelik kullanma fırsatı bulmuştur. Bu sayede yüksek teknoloji ve know-how üreten bir ülke konumuna gelen Japonya askeri alanda siyasi irade olduğu takdirde bugün sadece kendini savunmaya yönelik yapılanmış olan silahlı kuvvetlerini çağımızın en ileri silah envanteri ile donatabilecek ve bunu da çok kısa sürede yapabilecek bir konumdadır. İşte bu sebeple, Japonya'nın dünyada artan kitle imha silahı tehditine karşı daha uzun süre kayıtsız kalamayacağı ve Soğuk Savaş sonrası değişen uluslararası dengeleri de gözeterik güvenliğini yalnızca ABD'ye ihale etmek yerine kendi nükleer silah envanterini oluşturacağından endişe edilmektedir.

Nükleer silah yapmak için en temel girdi olan plutonyum<sup>21</sup> çok büyük miktarlarda Japonya'nın elinde bulunmaktadır. 1995 rakamlarıyla Japonya'nın sahip olduğu ayrıştırılmış plutonyum miktarı 16 bin kilogramdır. Bu miktarın yaklaşık 5 bin kilogramı Japonya sınırları içinde ve 11 bin kilogramı Japonya adına ayrıştırma işlemini yapan Fransa ve İngiltere'de bulunmaktadır ve mülkiyeti Japonya'ya aittir.<sup>22</sup> Plutonyum kaynaklı nükleer bomba yapmak için ortalama 8 kilogram plutonyum gerektiği dikkate alınırsa Japonya bugün teorik olarak yaklaşık 2 bin adet nükleer bomba yapacak kadar plutonyum stoğuna sahiptir. Japonya'nın izlediği nükleere dayalı enerji politikası ve seçmiş olduğu nükleer reaktör tipi sebebiyle plutonyum stokları daha da artacaktır.<sup>23</sup> Japon Atom Enerjisi Komisyonu'nun tespitine göre 2010 yılında Japonya'ya ait plutonyum stokları 85 bin kilograama ulaşması beklenmektedir.<sup>24</sup>

---

*Nonproliferation Review*, Fall 1997, Center for Nonproliferation Studies, Monterey Institute of International Studies, Monterey, California, USA, s. 53-61.

<sup>21</sup> Diğer temel girdi yüksek oranda (%90 ve üzeri) zenginleştirilmiş uranyumdur ve yeryüzüne yakın katmanlarda doğal olarak bulunur. Plutonyum ise, nükleer reaktörlerde yakıt olarak kullanılan doğal ya da %3-5 oranında zenginleşmiş uranyumun reaktör çekirdeğinde enerji üretmek amacı ile ışınlanmasından sonra oluşan atık ürünün kimyasal bir yöntem izlenerek ayrıştırılması ile yapay olarak elde edilir.

<sup>22</sup> Bkz. Eiichi Katara, *Japan's Plutonium Policy* ... s. 57

<sup>23</sup> Japonya 1960'lı yılların başında nükleer enerji konusunda ilk ciddi girişimleri başlattığında nükleer reaktör tipi olarak o dönemde gelecek vaadedilen "hızlı besleyici reaktör"leri benimsemiştir. Yakıt olarak plutonyum kullanılan bu tip reaktörlerde kullanılanlardan daha fazla plutonyum atık yakıt içinde oluşmaktadır. O safhadan sonra gereken plutonyumun atık yakıttan ayrıştırılmasıdır.

<sup>24</sup> Bu miktar yaklaşık 10 bin adet nükleer bomba için yeterlidir. Bkz. Kumano Kaneko, *Japan Needs No Umbrella* ...



Ancak, plutonyum ve nükleer silah yapımında gerekli tüm tesis, malzeme ve bilgiye sahip olmak nükleer silah yapımını doğrudan sağlayan bir durum değildir. Bunun için siyasi irade gerekmektedir. Japonya ise siyasi iradesini nükleer silahlara karşı tavır alarak ortaya koymuş görünmektedir ve bunu iki şekilde tescil ettiği ifade edilmektedir. Bir tanesi nükleer silahlar konusunda toplumun hemen her kesimince benimsenen “Üç Prensiptir.”<sup>25</sup> Söz konusu üç prensip nükleer silahları üretmemeyi, sahip olmamayı ve topraklarında bulundurmamayı gerektirmektedir. Ayrıca, Japonya Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması’na (NPT) taraf ülke konumundadır ve Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı’nın sıkı denetlemelerine tabidir.<sup>26</sup> Bunlardan başka Japonya yayılmanın önlenmesi rejiminin ve NPT’nin denetim mekanizmasının güçlendirilmesi yönünde çaba sarfetmektedir.

Japonya, nükleer silahın yeryüzündeki yegane mağduru ülke olmasına, anayasasındaki engellere ve uluslararası anlaşmalar karşısındaki yükümlülüklerine rağmen, “günü geldiğinde” nükleer alandaki birikimlerini silah yapımına yönlendirmeyeceği konusunda uluslararası kamuoyunda tam anlamıyla güven sağlayamamıştır. Bu durumun bir kaç sebebi vardır. Bunlardan bir tanesi Japonya’nın askeri konulardaki anayasal ve uluslararası yükümlülüklerin esas itibarıyla gelecekte nükleer silah üretmesine ciddi anlamda engel teşkil etmemesi olarak gösterilmektedir. Japon Anayasası’nın 9. Maddesinin bugüne kadar inanılan aksine, ülke savunması söz konusu olduğu takdirde az sayıda nükleer silaha sahip olunmasına karşı açık ve net bir tavır ifade etmediği Soğuk Savaş sonrası dönemde yönetime gelen hükümetler tarafından defalarca ifade edilmiştir. Öte yandan yaklaşık yirmi yıldır benimsenen “Üç Prensiptir” kanun hükmünde değildir ve kanunlaşması girişimleri hükümetler tarafından “gereksiz” görülmektedir.<sup>27</sup>

Bir diğer sebep olarak, yukarıda sözü edildiği gibi Japonya, siyasi irade oluştuğu takdirde, en fazla üç hafta içinde nükleer silah imal edebilecek her türlü imkan ve kabiliyete sahip olması gösterilmektedir. Bugün için var olmayan siyasi

---

<sup>25</sup> Bu konuda bkz. Kumano Kaneko, “Japan Needs No Umbrella,” *The Bulletin of the Atomic Scientist*, March/April 1996, Vol. 53, No. 2, Chicago.

<sup>26</sup> Japonya, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı’nın tüm dünyada gerçekleştirdiği denetimlerinin yaklaşık dörde birine tabi olmaktadır. Bunun sebebi ülkede bulunan 50’den fazla nükleer reaktör ve bağlantılı tesislerin çokluğu olarak gösterilmektedir.

iradenin gelecekte oluşabileceği yönündeki iddiaların temel kaynağı olarak Japonya'nın yakın çevresinde özellikle Kuzey Kore'nin nükleer silah üretme çabalarının tespit edilmiş olması ve Japonya'yı vurabilecek menzile sahip balistik füze denemelerini başarı ile yapması gösterilmektedir. Japonya'nın ayrıca çok sayıda gelişmiş nükleer silaha sahip olan Rusya ve Çin Halk Cumhuriyeti ile tarihten gelen sorunları olduğuna işaret edilmektedir. Bu sebeplerle, ABD'nin gelecekte Japonya'nın güvenliğini sağlamakta yetersiz ya da isteksiz olması durumunda Japonya kendi savunmasını sağlayacak önlemleri şimdiden almak isteyeceğine inanılmaktadır.

### **Kuzey Kore - Japonya İhtilafı**

1990'ların başında, Kuzey Kore'nin nükleer silah üretme programı olduğu ve hatta "bir kaç tane" plutonyum bombası üretmiş dahi olabileceği konusunda bir çok tartışmalar olmuştur. Ancak, 1994 yılında yaşanan kriz sonrasında Kuzey Kore'nin nükleer silah programını dondurduğuna dair görüşler ortaya konulmuş ve konu yakın zamana kadar belli bir çerçevede ele alınmıştır. Fakat, Kuzey Kore'nin uzun ve orta menzilli balistik füze programlarına devam etmesi, bu menzile sahip füzelerin esas itibarıyla her türlü kitle imha silahı göndermek amacıyla üretilmesi sebebiyle kuşklar yeniden canlanmıştır.

Kuzey Kore balistik füzeleri üretmek için gerekli alt yapıyı oluşturma çabalarına 1960'lı yılların ortalarında girişmiştir. Stratejik işbirliği içinde bulunduğu Sovyetler Birliği tarafından verilen önceleri FROG ve daha sonra da SCUD füzelerini etüd ederek kendi imkanları ile geliştirmeye 1970'li yılların sonu itibarıyla başlamıştır. 1980'lerin sonundan itibaren menzili 1000 kilometreyi bulan No-Dong füze sistemlerini geliştirmiştir. Ortadoğu'da İran, Mısır, Libya ve Suriye gibi ülkelerin özellikle maddi destek ve kaçak yollardan malzeme sağlayan katkılarıyla No-Dong'dan daha uzun menzile sahip olan Taep'o-Dong füzelerini geliştirmeye çalışmıştır. 1994 yılında nükleer silah yapmasını kesin bir dille yasaklayan NPT anlaşmasından çıkmak istemesine çok sert tepki gösteren ABD'nin yaptırımları ve engellemeleri sebebiyle bir süre askıya aldığı balistik füze programın yakın geçmişte yeniden hızlandırmıştır.

---

<sup>27</sup> Bkz. Kumano Kaneko, *Japan Needs No Umbrella ...*

Kuzey Kore 31 Ağustos 1998 tarihinde menzili 1380 kilometreyi bulan iki aşamalı Taep'o-Dong-1 füzesini "başarı" ile denemiştir. Japon Denizini aşarak Japonya'nın doğusunda Pasifik Okyanusu'na düşen füze artık Kuzey Kore'nin istediği takdirde Japonya topraklarında dilediği her noktayı ve ABD üslerini vurabileceğini göstermiştir. Kuzey Kore'nin füze programı artan bir hızla devam etmektedir ve bazı görüşlere göre önümüzdeki beş yıl içinde menzili 4000 ila 6000 kilometre arasında olacağı tahmin edilen Taep'o-Dong-2 füzelerini üretmek için çalışmaktadır.<sup>28</sup> Balistik füzelere karşı belli bir korunma sağlayan anti-balistik hava savunma sistemleri bir çok ülkede mevcut ise de, günümüzde var olan en gelişmiş savunma sistemleri dahi tam güven vermemektedir.<sup>29</sup>

Öte yandan, Kuzey Kore'nin ABD ile 1994 yılında vardığı Çerçeve Anlaşması'nın<sup>30</sup> hükümlerinin aksine nükleer silah üretme programını tamamıyla sona erdirmediğine yönelik yeni bilgiler açığa çıkmaktadır. 1994 krizi öncesine kadar Kuzey Kore'nin nükleer silah üretme programının merkezi olan Yongbyon şehrinin kuzeybatısında Kumchang-ri mevkinde yer altında nükleer reaktör ya da plutonyum

---

<sup>28</sup> Başarılı olduğu takdirde, bu füze sistemleri ile Kuzey Kore'nin Hawaii ve Alaska'yı vurabileceği ifade edilmektedir. Bu konuda bkz. Joseph S. Bermudez, "North Koreans Test Two-Stage IRBM Over Japan," *Jane's Defence Weekly*, 9 September 1998, London, s. 26

<sup>29</sup> 1991 Körfez Savaşı sırasında Irak'ın gönderdiği balistik füzelere karşı savunma sağlamak amacıyla komşu ülkelere konuşlandırılan Patriot anti-balistik füze sistemlerinin gerçekte başarı oranının ne kadar olduğu hiç bir zaman resmen açıklanmamış olmasına rağmen söz konusu oranın %30'ların dahi altında kaldığı bazı uzmanlar tarafından iddia edilmektedir. Patriotlar son yıllarda çok daha geliştirilmiş modellerini ABD'nin savunma yapılanmasına sunmaktadır. Ancak, ABD ile Sovyetler Birliği arasında 1972 yılında imzalanan Anti-Balistik Füzeler (ABM) Anlaşması hükümleri gereğince taraf ülkeler hava savunma sistemlerini geliştirme ve konuşlandırma konularında belli kısıtlamalara tabidir. ABD, son dönemde artan kitle imha silahı ve balistik füzelerin yayılması tehditini gerekçe göstererek ABM Anlaşmasının ya yeniden gözden geçirilmesini ya da yürürlükten kalkmasını talep etmektedir. Rusya ise ABD'nin her iki isteğine de şiddetle karşı çıkarak anlaşma yürürlükten kalktığı takdirde henüz açıklamadığı bir dizi sert tedbirler alacağını ifade etmektedir. Sorun henüz çözüme kavuşmamıştır. Bu sebeple ABD gerek kendine gerek müttefiklerine hava savunma sistemleri sağlama konusunda istediği gibi hareket edememektedir.

<sup>30</sup> Kuzey Kore, NPT neznindeki yükümlülüklerini askıya almak ve zaman içinde NPT Anlaşmasından çıkmak istemesi sebebiyle yaşanan uluslararası kriz, ve Kore Yarımadası'nın ABD donanması tarafından abluka altına alınması sonucunda varılan anlaşma ile ABD Kuzey Kore'ye Hafif Su Reaktörü sağlamayı ve eskiyen ve plutonyum üreten reaktör ile değiştirmeyi kabul etti. Ayrıca, Güney Kore, Japonya ve ABD'nin katkıları ile Kuzey ve Güney Kore arasında yakınlaşma ve ekonomik alanda işbirliği geliştirilmeye çalışıldı. Böylelikle Kuzey Kore'nin uluslararası sisteme geri döneceğine inanıldı. Ancak son gelişmeler bunu başarmanın çok kolay olmayacağına işaret ediyor.

ayrıştırma tesisi kurma girişimleri hakkında yeni bilgiler basına yansımıştır.<sup>31</sup> Kumchang-ri tesisinin iki ila altı yıl arası bir sürede inşasının sürebileceği ifade edilmektedir.<sup>32</sup> Kuzey Kore hükümeti Kumchang-ri'deki tesisin askeri amaç taşımadığını ve tamamen sivil amaçlarla inşa edildiğini açıklamıştır.<sup>33</sup>

Kuzey Kore'nin Japonya ile ilgili endişeli yaklaşımların temelinde bu konuyu kendi gizli nükleer silah ve balistik füze programını haklı gösterme çabası yatıyor olabilmekle beraber, bazı Japon siyaset ve bilim dünyası mensuplarının açıklamalarının da payı vardır. Örneğin, 17 Haziran 1994 tarihinde dönemin Japonya Başbakanı Tsutomu Hata Parlamento'da yaptığı konuşmada Japonya'nın çok gelişmiş nükleer gücü ile nükleer silah üretme kapasitesine ve füze teknolojisine sahip olduğunu vurgulamıştır.<sup>34</sup>

### **Çin Halk Cumhuriyeti - Japonya İhtilafı**

Japonya'nın "kaçınılmaz" olarak nükleer silah üretme yoluna gideceği şeklinde ortaya koyulan görüşlerin temel dayanaklarından bir tanesi de Çin ile olan tarihi ihtilafı ve her iki toplumda da var olan ve hiç azalmayan nefret duygusu olarak gösterilmektedir. Japonya'nın Çin'i işgal sürecinde yaşananlar ve Japon yöneticilerin Çin'den özür dilememekteki ısrarları, iki ülke arasında sorunların giderilmesine zemin hazırlayabilecek güven ortamının tesis edilememesine sebep olmaktadır.

Çin'in elinde yaklaşık 250 kadar nükleer başlık olduğuna inanılmaktadır. Bu başlıkların büyük çoğunluğu bölge ülkelerini menzili dahiline alan balistik füzeler üzerine monte edilmiş durumdadır. Yaklaşık 20 kadar füze kıtalararası menzile sahiptir. Ancak, Çin nükleer silahlanmasını hızla artırma yoluna gitmektedir. Çünkü, Çinli yöneticilerin en büyük korkusu, bugün için ABD'nin sağlamakta olduğu güvenlik şemsiyesi sayesinde Japonya'nın bir nevi kontrol altında tutulabildiği, ancak gelecek yüzyılın ilk çeyreğinde bölgesel dengelerin değişebileceği ve Japonya'nın

---

<sup>31</sup> Bkz. Dana Priest, "US Warns N. Korea On Nuclear Facility," *Washington Post*, 26 August 1998, s. 16.

<sup>32</sup> Bkz. David E. Sanger, "North Korea Site An A-Bomb Plant, US Agencies Say," *New York Times*, 17 August 1998, s.1.

<sup>33</sup> "North Korea Denies Building Of Secret Nuclear Facility," *Reuters*, 19 September 1998.

"nükleer güç" konumuna gelmesi için gerekli tüm alt ve üst yapıya sahip olmasıdır.<sup>35</sup> Çinli yöneticiler ayrıca gelecek yüzyılda nükleer silahlar kadar etkin caydırma ve savaş gücü olacak yüksek teknoloji ürünü "süper-konvansiyonel" silahların önemli rol oynayacağını ve bu alanda Japonya'nın rakipsiz olabileceğine inanmaktadırlar.

Çinli uzmanların ortaya koydukları bir başka görüş de Japonya'nın gayri safi milli hasılasının %1'i kadar bir mali kaynağı askeri harcamalara ve bu alandaki araştırma projelerine ayırmasının küçümsenmemesi gerektiğidir. 3 trilyon dolar milli geliri içinde küçük bir oran olsa da Japonya 1996/97 mali yılında 48.5 milyar dolar tutarında askeri harcamada bulunmuştur.<sup>36</sup> Eğer Japonya milli gelirinin sadece % 4'ünü askeri harcamalara ayırsa bile ekonomik dengeler açısından pek sorun teşkil etmeyeceği, buna karşın bir süper güç haline gelebileceği ifade edilmektedir.<sup>37</sup>

## SONUÇ

Japonya'nın dünyada artan kitle imha silahları ve balistik füzelerin yayılması sorunu karşısında, askeri alanda bugüne kadar sürdürdüğü düşük profilli yaklaşımı bir kenara bırakarak nükleer silah sahibi bir süper güç olma yoluna gideceğini iddia edenlerin ortaya koydukları endişelerinde önemli oranda haklılık payı olmakla beraber Japon silahlı kuvvetlerinin bir süper güç konumunda ülke olmak için vazgeçilmez unsurlardan olan bazılarını sahip olmadığı gözardı edilmemelidir. Süper güç olmak "güç yansıtmak" için gerekli imkan ve kabiliyetlere sahip olmak ile doğru orantılıdır. Bir başka deyişle, ülkenin ana kara sınırlarından yüzlerce hatta binlerce kilometre uzaklıktaki bölgelere askeri açıdan müdahale edebilmek, yeterli miktarda

---

<sup>34</sup> Bkz. "Hata Acknowledged Tokyo Can Produce Nuclear Weapons," *Reuters*, Kyodo, 17 Haziran 1994.

<sup>35</sup> Bir Çin'li uzman ABD'nin Japonya'ya sağladığı güvenliği iki şeye benzetmektedir: Birincisi içinde Cin olan "şişe kapağı", ki bir kez açılırsa ve Cin şişeden çıkarsa bir daha geri sokulamaz; İkincisi de "folluk." Çin'li uzmana göre ABD folluğundaki Japonya yeterince güçlenene kadar orada kalacak ve günü geldiğinde kaçınılmaz olarak kabuklarını kırarak ortaya çıkacak. Bu ilginç benzetmeler için bkz. Thomas J. Christensen, "China, the US-Japan Alliance, and the Security Dilemma in East Asia," *International Security*, Vol. 23, No. 4 (Spring 1999), Cambridge, s. 62.

<sup>36</sup> Kaynak: CIA Fact Book. Bkz. <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/ja.html>. Bu miktar örneğin Türkiye'nin yıllık askeri harcamasının 10 katıdır

askeri unsurları o bölgeye aktarabilmek ve gerektiğinde aylarca hatta yıllarca konumunu muhafaza edebilmek, ani ve sürekli hareket icra edebilmek, cephe ilerisi ve gerisi ile lojistik ikmal bağlantılarını kurabilmek ve koruyabilmek için çok sayıda gelişmiş ve sofistike askeri unsurlara ve insan kaynaklarına sahip olmayı gerekir.

Ancak, güç yansıtmak için gerekli askeri unsurlardan en önemlileri olan uçak gemileri, nükleer denizaltılar, nükleer silahlar ve kıtalararası balistik füzeler Japonya'nın silah envanterinde mevcut değildir. Çünkü, Japonya-ABD Güvenlik Anlaşması'nın temelinde Japonya'nın bu gibi silah envanterine hiçbir zaman sahip olmaması yatmaktadır. Aksine bir davranış ABD'nin sert tepkisine ve belki de Anlaşma'nın sona ermesine sebep olabilir. Ayrıca, bu gibi devasa silah sistemlerini yapmak için gerekli alt yapı ve hatta siyasi irade dahi var olsa bile, gelecekte bu durumdan olumsuz etkilenecek olan günümüzdeki süper güç konumundaki ülkelerin bilgisi dışında tümünü kısa sürede gerçekleştirmek mümkün görünmemektedir. Bu sebeple, görünebilir gelecekte Japonya'nın böyle bir risk alacağına inanılmamaktadır. Öte yandan, Japon ekonomisi her türlü güçlü yapılanmasına rağmen 1998 global ekonomik krizinden olumsuz etkilenmiştir. Bu da göstermektedir ki, Batı dünyası içindeki konumunu derinden sarsacak siyasi ve askeri girişimlerde bulunduğu takdirde Japonya çok ciddi bir yıkım yaşayabilir. Japon halkı ve yöneticilerinin büyük kısmının en azından bu olası gelişmeleri öngörebildiklerine inanılmaktadır.

Japonya, kitle imha silahlarının yayılması sorunu karşısında en etkin mücadelenin yayılma karşıtı ülkelerin güçlerini birleştirmesi olduğunu görmektedir ve bu yönde çabalar içindedir. Yayılma karşısında ülkelerin bireysel mücadeleleri başarı getirmeyeceği gibi spekülasyonlara açık bir durum yaratır. Bu sebeple, son bir kaç yıl içinde yayılma karşıtı rejimlerin güçlü kılınması yönünde atılmış çok ciddi adımlar ortada iken ve bir miktar sonuç da alınmakta iken Japonya'nın nükleer silah üretmek yönünde bir girişimi yayılma karşıtı rejimin çökmesine sebep olabilir. Rejimin güçlendirilebileceğinden umudu kesen Japonya gibi bilimsel ve teknolojik yönden çok gelişmiş Almanya, Kanada, İsviçre gibi ülkeler de benzer bir yol izlemeye karar verebilirler. Bunun sonu kaos olur. Dolayısıyla Japonya adeta dünyanın güvenlik

---

<sup>37</sup> Bkz. Thomas J. Christensen, *China, the US-Japan Alliance ...* s. 56. Bu yıllık miktar Türkiye'nin önümüzdeki 25 yıl için planladığı tüm askeri harcamalara eşittir

sübabı durumundadır ve bu konumunu muhafaza etmesi uluslararası istikrar ve barış açısından son derece önemlidir.

